

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

KONG HANS' VINGÅRD

ØSTER KVARTER, KØBENHAVNS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	18.11.2016
Besigtiget af:	Birte Skov
Journalnummer:	2010-7.82.07/101-0001
Kommune:	Københavns Kommune
Adresse:	Vingårdsstræde 6, 1050 København K
Betegnelse:	Kong Hans' Vingård
Fredningsår:	1918
Omfang:	<i>Det middelalderlige hus (1400-tallet, forhøjet med to etager 1783-84, nuværende facade fra 1796) samt det tilstødende hus med port vest herfor (1830-31)</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

I fredningsbeskrivelsen er der ikke taget stilling til lovligheden af bygningsarbejder foretaget i ejendommen. Beskrivelsen beror på besigtigelse af hele ejendommen undtagen kælderen, stueetagen og portkammeret i det vestre forhus.

Kong Hans' Vingård består af to grundmurede forhuse med kælder og tre etager, hvor det østre hus, den middelalderlige hovedbygning, vender gavlen med tre vinduesfag mod gaden og langsides facade mod gården, mens det vestre forhus, portbygningen, har fem fag mod gaden. Hovedbygningen har teglhængt valm mod gaden, hvori sidder en stor kvist med pudsede flunker og teglhængt valmtag. Mod gården fremstår langsides oprindelige heltag med én skrå, teglhængt tagflade og med den anden side ombygget til et fladt tagpapebeklædt tag, som er sammenbygget med nyere bygninger mod øst. I den skrå tagflade er en teglhængt taskekvist af bindingsværk og tre små buede zinkklædte kviste. Portbygningen har teglhængt heltag med tre kviste med lavt zinktag og små tagvinduer mod gaden og to skorstenspiber i tagryggen. Mod gården sidder ovenlysvinduer. Gårdrummet er asfalteret.

Hovedbygningen fremstår mod gaden pudset og kalket lys okker over en sortmalet granitsokkel. Over stueetagen er en kordongesims af Nexøsandsten, og mellem første og anden sal er en fordybning i murplanet. Øverst afsluttes gavlen med en hvidmalet hovedgesims af træ. Nedgangen til kælderen i det midterste fag har konsolbåret sandstenskur, udvendige fyldingssskodder og en femfyldingsdør. På hver side af døren er et torammet vindue med termoglas og udvendigt gitter. Stueetagen og første sal har høje, lysegrå malede korspostvinduer med tredelte underrammer; de er nye, men traditionelt udførte. De har sålbænke af sandsten. Anden sal har lavere tilsvarende vinduer uden sålbænk.

Gårdsiden er fem fag og står tyndt pudset i grå mørtel. I stueetagen ses spor af false fra middelalderlige muråbninger. Længst op mod portbygningen, og delvist skjult af denne, er en gavlkvist med valmtag. Herunder var den gamle hovedindgang fra bygningens klassicistiske periode. Langs med sammenbygningen med portbygningen er en række etrammede vinduer, mens resten af gårdsiden har hvidmalede korspostvinduer med smårudede rammer. Anden sals vinduer er lavere end de øvrige. Ved stueetagens vinduer sidder stabler fra tidligere udvendige skodder. Langs med gårdsiden fører en nyere trappe til kælderen.

Portbygningen fremstår mod gaden pudset og kalket lys okker over en granitsokkel. Underetagen er refendfuget op til en spinkel kordongesims bestående af to smalle bånd af Nexøsandsten, og herover løber et sandstensbånd under første sals vinduer og et tilsvarende sålbænkband under de tre midterste vinduer på anden sal. Øverst afsluttes facaden af en hvidmalet hovedgesims med sparrenkopper. Vinduerne er lysegrå malede korspostvinduer med opdelt underammer. Der er nedgang til kælderen gennem en tofløjet femfyldingsdør under et konsolbåret skur af sandsten. I de to østre fag er en rundbuet portåbning med overvindue med buede og radiære sprosser. Stabler fra de oprindelige portfløje er bevaret, og der er opsat en moderne port af glas og bronze inde i portrummet. Mod gården er de to portfag tilbagetrukket i forhold til den øvrige gårdside, der står tyndt pudset i grå mørtel og afsluttes foroven af en enkel muret gesims. Portrummet er lukket mod gårdsiden af et nyere matteret glasparti, herover er et nyere overvindue med tre rammer. Over porten sidder hvidmalede trefags korspostvinduer, mens resten af gårdsiden har almindelige korspostvinduer med torudede underammer. De to vestre fag er nyopmurede i 1960'erne, efter det oprindelige sidehus blev nedrevet. Til kælderen er torammede vinduer.

Nedgangen til hovedbygningens middelalderlige kælder, der oprindeligt kun lå 3-4 trin under det daværende terræn, sker i dag fra gaden, mens de oprindelige nedgange var fra gårdsiden. Kælderen er indrettet til restaurant og består af tre store rum, hvor det første med bjælkeloft er indrettet til ankomst, garderobe og køkken. Det midterste rum er overhvalvet med en muret søjle i midten samt gemmenicher i bagmuren mod øst og spor efter dør og vinduer mod gården. Det bageste mindre rum er ligeledes overhvalvet med udgang til gården og gemmenicher i nordgavlen og i bagmuren. Alle mure står pudsede og hvidmalede, og gulvene er nyere klinkegulve i det første rum og nyere brædegulve i de to øvrige.

Fra portrummet, der er belagt med chaussésten, er der til højre opgang ad en granittrappe og videre indgang ad en nyere dør til

hovedbygningens hovedtrapperum med parketgulve, pudsede vægge, underløb og lofter. Trappen har dekorerede indervanger, jernrækværk og udkehlet håndliste i mørkt træ samt en balusterformet mægler. I trapperummet sidder blandt andet en tidlig 1700-tals tofløjet trefyldingsdør med afrundede spejle og yngre profileret gericht med konsolbåret baldakin med sparrenkopper. Bag ved trappen er et mørkt rum. Mod gaden er i tre fag indrettet et museum for Magasins historie, hvor man i murtykkelsen mod porten kan se en lille trappe, der har gået op til første sal. Nord for hovedtrapperummet ligger den såkaldte Kong Hans Sal i tre fag. Salen har brystnings-, pille- og lysningspaneler med spejle med afrundede hjørner. En del af panelerne og dørene er rekonstrueret. Bagvæggens vinduer er blændet. Bag pillepanelerne på de to midterste piller gemmer sig kalkmalede vægdekorationer, der går tilbage til 1400-tallet. Gulvet har sildebensparket af egetræ, og loftet har stukdekoration i midten med et firpas, der omkranses af en vinkelknækket profilliste. Længere ude på loftet ligger en tynd profilliste med rundede hjørner. De fire hjørner brydes af en kartouche. Overgangen mellem loft og pillepaneler udgøres af en hulkel, der afsluttes med et profileret gesimsled. Endevæggene har hver to tofløjede trefyldingsdøre med profilerede gericht, der er placeret symmetrisk over for hinanden og ganske tæt ved ydervæggene. Længere mod nord ligger endnu to rum på henholdsvis to og et fag, der har parketgulve, pudsede vægge og lofter med gesims. Fra det nordre rum er der gennem gavlmuren etableret adgang til Magasins stueetage.

Første sal fungerer som lager og er stærkt ombygget, men har dog bevaret de tofløjede høje trefyldingsdøre. Anden sal bliver også anvendt af Magasin og indeholder et forrum og en fem fag stor sal, der er karakteristisk ved to store korinthiske søjler, som skjuler et ophæng, hvormed gulvet er hængt op i tagkonstruktionen. I tagetagens kvist mod gaden er indrettet en lille stue, kaldet "Grevinde Danners Værelse", hvor der er et stukloft med fire cirkelslag med små rosetter. Væggene har nyere panelering, kakkelovnsindfatning og tofyldingsdøre. Resten af loftsetagen har skråt tag mod gården og fuld højde mod nabobygningen mod øst. Her er bevaret trefyldingsdøre med indstukne hængsler. I taskekvissten mod gården er rekonstrueret et lille kammer, hvor H.C. Andersen har boet.

Adgangen til portbygningens kælder og stueetage sker fra portrummet gennem to nye døre. En kvartsvingstrappe med drejede balustre og udkehlet håndliste fører op til en lille repos, hvor der dels er adgang til portkammeret gennem en ældre fyldingsdør, dels adgang til stueetagen. Adgang til de øvrige etager sker fra hovedbygningen. Første og anden sal har stuer mod gaden med brystnings-, lysnings- og pillepaneler, lister på overvæggene og

pudsede lofter med gesimser og til dels med stukdekorationer. På anden sal er femfyldingsdøre med indstukne hængsler. Mod gården er sekundære rum samt en ny trappe.

— BYGNINGSHISTORIE

Byen, som i kilderne omkring 1043 slet og ret blev kaldt Havn, og siden København, var anlagt i strædet mod Amager. Herfra var det nemt at komme ud til Øresund, en af verdenshandelens maritime hovedveje. Den oprindelige kystlinje og havnefront lå mellem Rådhusstræde og Højbro. Havnen lå her i læ af de småholme, der i tidens løb blev sammenlagt til Slotsholmen. Den oprindelige by var omgivet af grave og havde én kirke, Skt. Clemens. Vestergade var dengang den vigtigste vej fra oplandet til færgestedet ved Højbro Plads. Bydannelsen og færgestedet var baggrunden for, at Absalon placerede sin borg her. Som København voksede, og der blev opført flere kirker, blev byen opdelt i fire 'fjerdinger', eller fjerdedele, svarende til de fire sogne Skt. Clemens, Skt. Peder, Vor Frue og Skt. Nicolai. Efterhånden måtte byen inddeles i såkaldte rodemål, og i 1633 ændrede man rodemålene til en egentlig kvartersinddeling, hvor kvartererne fik følgende navne: Øster Kvarter, Strand Kvarter, Snarens Kvarter, Vester Kvarter, Nørre Kvarter, Købmager Kvarter, Klædebo Kvarter og Frimands Kvarter. Øster Kvarter omfatter Gammelholm og området mellem Kongens Nytorv, Strøget og Højbro Plads.

Vingårdstræde er en af Københavns meget gamle gader. Indtil år 1600 gik Københavns befæstning langs dette areal over det senere Kongens Nytorv, hvor datidens Østerport stod for enden af Østergade. Navnet stammer fra Kong Hans' ejendom, som han anvendte som vingård.

Kong Hans' Vingård er en af de ældste bygninger i København. Nogle mener, at den kan være ældre end Absalons borg. Det er dog først i 1296, at arkivalierne i form af et skøde på en nabogrund nævner bygningen, og først i 1328 er der direkte beskrivelser af den, hvor den benævnes som Østergård. Omkring midten af 1400-tallet mener man, at Erik af Pommern har opført et nyt hus, og det er dette, som stadig er bevaret i de to underste etager af den nuværende bygning. De tre overhævede rum i kælderen var selvstændige opbevaringsrum med hver sin indgang fra gården, og stueetagen har fungeret som riddersal med kalkmalede dekorationer på væggene – blandt andet den berømte skjoldfrise, der er dateret til midten af 1400-årene. Det egentlige bolighus lå øst for dette. I 1510 er gården igen kommet i kronens eje, og Kong Hans anvender den som vingård. Her blev både dyrket kål og vindruer, for det fremgår af et brev fra 1510, at Kong Hans rekvirerer en kurvfuld af de bedste druer fra sin vingård.

1783-84 blev huset forlænget bagtil med et stort fag og forhøjet til sin nuværende højde. I 1796 beskrives den nuværende facadedekoration med kordongesims, en fordybning med stukkaturarbejde samt en kvist på tre fag. I 1832 nævnes sandstensskuret for første gang, idet adgangsforholdene blev ændret ved tilbygningen af portbygningen. I 1963 var der brand i bygningen, og der var en større istandsættelse i 1968. Vinduerne mod gården er udformet ud fra Engqvists rekonstruktionstegning fra 1780'ers ombygningen.

Portbygningen vest for den middelalderlige bygning er opført 1830-31 på det sted, hvor der tidligere var en mur med en port ind til gårdspladsen. Et samtidigt sidehus, der var forbundet til forhuset ved et konvekst buet hjørne, blev nedrevet i 1966, og den nuværende gårdside blev etableret.

Facaderne blev istandsat i 2013, hvor bl.a. vinduerne blev rekonstrueret.

— KILDER

Bydelsatlas Indre By/Christianshavn, Skov- og Naturstyrelsen, 1996

Byens Huse, Danmarks arkitektur, Sys Hartmann og Villads Villadsen, København 1979

233 danske borgerhuse, Allan Tønnesen, 1979

Historiske huse i det gamle København, Nationalmuseet, 1972

Kong Hans' Vingaard, Hans Henrik Engqvist, udgivet af Magasin de Nord, 1951

København, før og nu – og aldrig, Bo Bramsen, red., 1987

København fra bispetid til borgertid, Stadsingeniørens Direktorat, 1947

Københavns gamle bydel, Harald Langberg, Foreningen til gamle bygningers bevaring, 1948

Københavnske borgerhuse, Hans Henrik Engqvist, 1948

Slots- og Kulturstyrelsens arkiv: Konservatorrapport, Kong Hans Salen, Bo Kierkegaard, 2008, Farvearkæologisk undersøgelsesrapport, Vingaardsstræde 6, Anne Simonsen, 2013 samt ansøgning til facadeistandsættelse, Mette Maegaard, 2013.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Ejendommens miljømæssige værdi knytter sig til beliggenheden i Vingårdsstræde, hvor de to forhuse er de eneste bygninger, der stadig fortæller den ældste del af gadens historie. De to bygninger kalket i lys okker fastholder sammen med gadens nyere bebyggelse den gamle gadeflugt, og fra Silkegade er der et fint kig til de to forhuse, der afspejler det klassicistiske København.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi for hovedbygningen ligger helt overordnet i, at det er en af de ældste bygninger i København og rummer omkring 600 års historie. Den kulturhistoriske værdi ligger i det ydre i gårdsidens stueetage, som oprindeligt var hovedfacaden, hvor man stadig kan ane spor efter de middelalderlige muråbninger, og i de bevarede stabler efter udvendige skodder, der hører til de senere korspostvinduer. Der ligger desuden kulturhistorisk værdi i facaden mod gaden, som er middelalderbygningens gavl, men som ved senere ombygning og forhøjelse har fået en klassicistisk udformning med sandstensskur over kældernedgangen, kordongesims, frisefelt, hvor der har været medaljoner med antikke hoveder, samt en profileret hovedgesims. Korspostvinduerne mod gade og gård er en rekonstruktion, men udført som traditionelle vinduer med opdelte underrammer, som det var mode på den tid, hvor bygningen blev forhøjet og fik sit nuværende facadeudtryk.

I det indre knytter de kulturhistoriske værdier sig til kælderetagens planløsning med de tre store rum, som oprindeligt alle har været overhvælvede, og hvor det middelalderlige hus stadig giver sig til kende ved de to velbevarede overhvælvede rum og de mange nicher og spor i murværket efter oprindelige åbninger. I stueetagen fortæller de tykke ydermure, at man endnu befinder sig i det oprindelige hus, ligesom den gennemgående trefags sal med kraftige skillevægge ligger på det samme sted som den oprindelige sal med skjoldfriserne. Murenes spor efter tidligere døre og vinduer samt de kalkmalede dekorationer fortæller også om bygningens tidlige historie. De senbarokke paneler, stukloftet og de høje tofløjede fyldingsdøre samt den klassicistiske trappe med jernbalustre har ligeledes kulturhistorisk værdi og vidner om en senere indretning som adelsgård. På første sal ligger der kulturhistoriske værdier i de tofløjede trefyldingsdøre og sporene efter de fjernede skillevægge. På anden sal fortæller forrummet og den store sal med de to korinthiske søjler om stedet, hvor Det harmoniske Selskab holdt sine koncertarrangementer, og øverst i tagrummet ligger der kulturhistorisk værdi i stuen i kvisten med stukloft og panelering

samt i det lille kammer i taskekvesten, der på trods af at være en rekonstruktion dog viser, hvor H.C. Andersen boede i 1827-28.

Den kulturhistoriske værdi for portbygningen knytter sig til forhuset, som et eksempel på den senklassicisme, der prægede københavnske borgerhuse i tiden efter branden i 1795 og op igennem 1800-tallet. Klassicismen som ideal vandt indpas i takt med borgerskabets stigende indflydelse og kom som stilart til at præge de bygninger, der blev opført i anden halvdel af 1700-tallet og første halvdel af 1800-tallet – og dermed København. De senklassicistiske træk ses bl.a. i facaden med refendfuget underetage, kordongesims, sålbænksbånd og hovedgesims med sparrenkopper, den faste vinduessætning og på første sal de høje korspostvinduer med tredelte underrammer. Hertil kommer skuret af sandsten over kældernedgangen og den rundbuede port med overvindue. I kontrast hertil står den enkle gårdside med en simpel gesims som eneste dekoration. Kontrasten mellem facaden og gårdsiderne er karakteristisk for perioden, idet den afspejler vigtigheden af, at ejendommen fremstod repræsentativ i gadebilledet. I portrummet er bevaret de gamle portstabler og en indmuret inskriptionstavle fra 1785.

Det borgerlige, klassicistiske bygningsideal afspejles i det indre til dels i planløsningen og i nogle af interiørerne i de fine stuer mod gaden. De sekundære rum var placeret mod gården og i det nu nedrevne sidehus. De oprindelige og ældre bygningsdele og -detaljer har kulturhistorisk værdi, idet de vidner om periodens udsmykningsideal. Af særlig værdi har hovedtagernes panelering, væglistre og kakkelovnsplastre, fyldingsdøre og gerichter samt den ældre trappe fra porten til stueetagen.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi for hovedbygningen knytter sig i det ydre til gavlens klassicistiske udtryk, der karakteriseres ved en enkel facadekomposition, en overordnet symmetri med sandstensskuret over kældernedgangen i midten og et fladebetonet, taktfast udtryk. Kordongesimsen, frisefeltet og hovedgesimsen har dels en dekorativ, dels en kompositorisk funktion, idet de skaber en visuel balance i den ellers høje facade. På gårdsiden knytter den arkitektoniske værdi sig til det prunkløse udtryk og fagtakten med de store korspostvinduer i alle etager.

I det indre knytter den arkitektoniske værdi sig for hovedbygningen navnlig til de overhvælvende kælderrum, til trefagsrummet i stueetagen med panelering, stukdekoreret pudsloft og de store trefyldingsdøre, der er placeret symmetrisk i rummet, til koncertsalen på anden sal med de to korinthiske søjler og til

hovedtrapperummet med den klassicistiske trappe med alle dens detaljer.

Den arkitektoniske værdi for portbygningen knytter sig i det ydre til facadens klassicistiske udtryk, der karakteriseres ved en enkel facadekomposition med en refendfuget underetage med sandstensskur og rundbuet port, en spinkel kordongesims, sålbænksbånd og hovedgesims med sparrenkopper. De vandrette gesimser og bånd har dels en dekorativ og dels en kompositorisk funktion, idet de skaber en visuel balance i facaden. På gårdsiden knytter den arkitektoniske værdi sig til det prunkløse udtryk og den faste fagdeling.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig overordnet til Kong Hans' Vingård som en repræsentant for en af Københavns ældste bygninger, der både har stor kulturhistorisk og arkitektonisk værdi. De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til de to grundmurede forhuse med kælder og tre etager, til de teglhængte tage, portbygningens to skorstenspiber, hovedbygningens gavlkvist og bindingsværkskvist mod gården samt til de klassicistiske facader med portåbning, konsolbårne sandstensskure over kældernedgangene, portbygningens refendfugede underetage, samtlige sandstensbånd og -sålbænke, frisefeltet på hovedbygningen samt de to forskellige hovedgesimser. Hertil kommer de rekonstruerede, traditionelle korspostvinduer samt kontrasten imellem facaden og de prunkløse gårdsider. De bærende fredningsværdier på hovedbygningens tidligere hovedfacade mod gården knytter sig også til de bevarede spor i stueetagen af de middelalderlige åbninger, til stablerne fra de udvendige skodder og til de store korspostvinduer i alle etager. Endvidere kommer den traditionelle materialeholdning og farveholdningen på facaderne.

I hovedbygningen knytter de bærende fredningsværdier sig i det indre til de tre middelalderlige rum i kælderen, det ene med bjælkeloft og de to andre med hvælv samt til alle bevarede nicher og spor af muråbninger. I stueetagen knytter de bærende fredningsværdier sig specielt til de to tilbageblevne middelalderlige skillevægge, der danner den tre fag store Kong Hans Sal og til de her værende kalkmalede vægdekorationer, den senere panelering, fyldingsdørene samt det dekorerede stukloft. På anden sal knytter de bærende fredningsværdier sig specielt til den store koncertsal med de to korinthiske søjler med hængeværk, og i tagetagen knytter der sig bærende fredningsværdier til værelset i kvisten mod gaden og kammeret i taskekvisten mod gården. Hertil kommer hovedtrapperummet med fyldingsdøre og hovedtrappen med alle dens detaljer samt generelt alle oprindelige og ældre snedkerdetaljer og

ældre fyldingsdøre på alle etager. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

I portbygningen knytter de bærende fredningsværdier sig i det indre til den genkendelige planløsning med de fine stuer beliggende mod gaden og de sekundære rum til gården, herunder den ældre trappe med drejede balustre og udkehlet håndliste, der fører fra porten til stueetagen. Hertil kommer etagernes oprindelige og ældre bygningsdele og -detaljer som stuernes panelering, væglistes, kakkelovnsplastre, fyldingsdøre med gerichter, lofter med gesimser og stuk samt generelt den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Gårdsiderne med den grå puds kunne med fordel kalkes.